Пише: Слободан Дурмановић
четвртак, 21 мај 2009 23:59

У земљи у којој три водећа национална лидера различито протумаче јавности оно што су претходно потписали својим рукама, а наводно се чак и договорили – илузорно је било очекивати да различито неће бити протумачено и оно што каже неко четврти, поготово ако је то потпредседник САД Џозеф Бајден, тим пре што ни тумача више неће бити само три, већ још десетак српских, бошњачких и хрватских политичара који су се 19. маја у Сарајеву сусрели и разговарали са Бајденом. Још ако је и Бајден подржао онај договор тројице, а и сам послао низ порука, ето пуно прилика и за додатна тумачења.

Шта (ни)је рекао Бајден ?

Елем, кад су део "Прудског споразума" у којем се говори о "четири територијалне јединице" потписници Милорад Додик, Сулејман Тихић и Драган Човић почели да тумаче свако на свој начин – боље рећи, сасвим опречно – онда и Бајденова наводна подршка "Прудском споразуму", плус његово виђење будућег међунационалног споразумевања у БиХ, уноси додатну пометњу. Пошто, дакле, Додик тврди да ће фамозне "четири територијалне јединице" бити, заправо, Република Српска и још три недефинисане територије настале простом деобом Федерације БиХ, а Тихић одговара да ће, у ствари, постојати четири више економске, него етничке регије, док Човић напомиње да се још не зна да ли ће то бити федералне, регионалне или административне једнице - Бајден је поручио и њима и свима осталима да "не говори како ће се они организовати" у БиХ, оценивши, међутим, да су вође у БиХ "сада на погрешном путу".

" Ја лично и вођство моје земље смо забринути због правца којим иде ваша земља. Три године видимо оштар и опасан успон националистичке реторике која је направљена тако да се игра страхом људи. Ми смо уморни. Када ће те се ви уморити ? (…)

Државне институције морају ојачати како би се остварио напредак ка евроатлантским интеграцијама. Уместо тога, државне институције се оспоравају, што води јачању неповерења, блокади реформи и призивању трагедије. А једини прави пут јесте јединствена и суверена држава БиХ. Ви сте сада на погрешном путу. Да бисте се вратили на прави пут, морате сарађивати преко етничких граница. Ви то можете урадити као држава са два ентитета пуна живота, јер ми не говоримо како да се организујете док год штитите права свих народа БиХ. У свакој сувереној држави потребне су основне ствари: држава мора контролисати војску, држава мора

превладати у питању између државних и локалних закона. Држава мора контролисати изборни процес који не искључује никога, ниједну етничку групу. Држава мора да има овлашћења да скупља приходе. Мора имати овлашћења да преговара са ЕУ и другим државама. Морате следити тај пут, или можете да одаберете алтернативни пут - радили сте то и раније. Али морате да схватите које су последице. Остаћете међу најсиромашнијим државама у Европи, а у најгорем случају, завршићете у етничком хаосу који је дефинисао вашу земљу у највећем делу деценије. Историја ће вам оштро судити, а и ваша деца(…)

Међународна заједница мора бити уверена да су сви нивои власти спремни да проводе Дејтонски мировни споразум и да су сви спремни одбацити реторику која прети његовом нарушавању. Морате да докажете да можете остварити мир и демократију и то покажете у вашем уставу " - ово су кључне Бајденове поруке изречене у говору у Парламентарној скупштини БиХ [1] .

Не саопштивши ништа ново што већ претходно годинама - на овај или на онај начин - нису рекли Хавијер Солана, Оли Рен и остали мање битни шрафови бриселске и вашингтонске дипломатске машинерије, тешко је, међутим, поверовати да ће сада Бајден својим порукама успети да разувери Србе у њиховој сумњи да Дејтонски споразум на оном "правом путу" неће доживети такву трансформацију после које би од Републике Српске остали тек нешто више од назива. Помињући шта све "држава мора", тешко се отети утиску да Бајден мисли на успостављање још неких, нових институција БиХ, што ћемо, је ли, конкретно видети кад Бајденове мисли буду "разрађивали" његови и Соланини потчињени. Али, ваља се присетити да се у последње три године - кадгод би се говорило о "јединственој адреси" у БиХ за преговоре са Бриселом - некако најчешће помињала "потреба" за формирање још два министарства(за пољопривреду и за науку) на нивоу БиХ, трансформација Савета министара БиХ у "државну владу", те сужавање механизама заштите виталних националних интереса. С друге стране, у РС су сасвим уверени да су "овлашћења за сакупљање прихода" већ подељена између државе и ентитета заједничким заслугама Педија Ешдауна и домаће групе (не)вољних давалаца ентитетских овлашћења, и то тако да је БиХ задужена за убирање и поделу индиректних пореза, а да је ентитетима остало да сакупљају и троше све остале, директне приходе, свако на својој територији. Е, да ли ће се и то сада можда мењати, остало је после Бајдена нејасно, но ваљда ћемо и ту нешто више сазнати пошто Бајденови подизвођачи радова у БиХ крену да заврше свој, је ли, недовршени посао.

Шта (ни)су рекли српски политичари ?

С друге стране, ако је веровати првим информацијама из прве руке, односно Милораду Додику који је у Сарајеву најдуже и причао с Бајденом(што у четири ока, што на заједничком састанку са осам политичких вођа) - барем са приходима не би требало ништа ново да се деси. “Бајден није знао да у БиХ постоји Управа за индиректно опорезивање, да ентитети немају војску, био је дезинформисан причама да у РС нема повратка, није знао да у Влади РС има министара Бошњака и Хрвата”, рекао је Додик дан након састанка са “полуобавештеним” Бајденом [2] . С друге стране, оно што је Бајден знао, како нам преноси Додик, јесте начин на који се бирају чланови Председништва БиХ. “Апострофирана је чињеница да у Уставу БиХ постоји такозвани национални ексклузивитет који подразумева да се за члана Председништва БиХ кандидује само један Србин из РС и Бошњак и Хрват из ФБиХ. Немамо ништа против у РС да се та одредница брише и да се уместо Србин стави ‘ један из РС’(…)Бајден је од мене тражио и став о НАТО-у. Спреман сам да истог момента потпишем сагласност за учлањење БиХ у НАТО и то сам пренео”, наводи Додик. А заузврат, додаје, “РС тражи да се поштује Дејтонски споразум онако како је потписан”. “Ми смо страна у Дејтону и нисмо спремни на различита тумачења Дејтонског споразума”, закључио је премијер РС прилично самоуверено [3] .

Младен Иванић, који посебно воли да истакне да о томе где лежи стварна моћ у БиХ најбоље говори чињеница да након поделе свих прихода у БиХ неколико пута више новца остаје РС него институцијама БиХ - сада после Бајдена, такође самоуверено као Додик, каже како “не види ниједну тешку реформу која би била толико велики проблем пред нама у односу на реформе какве су биле у области одбране, обавештајне службе, индиректног опорезивања и друго”. “ Ако постоји воља, мислим да договор може бити постигнут”, каже Иванић [4] .

И у то, заиста, не треба сумњати, јер је реч о једном од тројице архитеката - уз Чавића и Додика - који су пресудно допринели да РС пренесе своје надлежности у поменуте три области: под Ешдауновима претњама и уценама, они се баш и нису претргли у отпору стварању Оружаних снага БиХ (уместо Војске РС), Обавештајно-сигурносне агенције БиХ(уместо Обавештајно-безбедносне службе РС), Управе за индиректно опорезивање БиХ(уместо Управе царина РС). И друго: они су показали спремност и пре три године да усвоје низ амандмана на Устав БиХ(тзв. априлски пакет), а - тек да се не заборави - међу њима је био итекако активан и ондашњи Чавићев заменик, а садашњи вођа СДС-а Младен Босић. Није искључено да ће сви ти амандмани пред њих бити пре или касније поново стављени, а сасвим је извесно да се српски политичари налазе на озбиљном испиту сада када је потребно донети сет закона за либерализацију визног режима са ЕУ. Јер, управо сви ти политичари истичу да РС неће жртвовати своје надлежности зарад “европског пута” БиХ, док Харис Силајџић нестрпљиво чека да Солана оптужи српске политичаре за опструкцију, иако ови месецима безуспешно траже од ресорног министра безбедности Тарика Садовића(СДА) да усклади законске предлоге са постојећим уставним решењима.

Данас су, дакле, нешто другачија времена, а сви “велики” српски политичари своје некадашње политичке потезе правдају искључиво Ешдауновим претњама - нигде и ниједном не помињући своје слабости - све заклињући се да, у садашњим околностима, више неће бити никаквог преноса овлашћења са РС на БиХ, а да ће пренесена овлашћења затражити назад. Напокон, то је кључна порука коју су, који дан уочи Бајденовог доласка у Сарајево, усагласили сви српски посланици у Народној скупштини РС. Наравно да само наивни међу њима верују да ће колико већ сутра “вратити отето”, али већ и сам тај захтев би, ваљда, требало да наведе неупућеног посматрача на закључак да је овде реч о групи од шездесет и нешто што озбиљних, што веома истрајних људи. Невоља је, међутим, што је међу њима повећи број тастера који се укључују на притисак вође своје партије, за које, такође, тешко да ико може гарантовати да се и сами убудуће неће укључивати уз мало снажнији притисак страних дипломата у БиХ.

Није, дакле, наодмет задржати резерве према принципијелности коју самопрокламују српске политичке вође у РС, имајући у виду да је општи интерес њихових сународника у тим објавама - праћеним реторичким бусањем у народна прса - најчешће наглашаван онда када се подудари са тренутним интересима партија које воде. Уосталом, изгледа да ће након Бајденовог одласка из БиХ бити довољно неприлика у којима ће српски политичари бити у могућности да тестирају способност за самопоштовање и политичко пожртвовање зарад општег добра. Како Додик, тако Иванић, а тако и Босић, упркос томе што није био позван на састанак код Бајдена. Ово непозивање Босића може бити известан хендикеп и за тог политичара и за целу његову странку, но, с друге стране, “непожељност” СДС-а у очима Американцима могла би се претворити у пожељну предност за општи национални интерес, дакако, само под условом да Босић и његова партија представљају озбиљан, одговоран и истрајан политички коректор садашње Додикове апсолутне власти у РС. И то такав коректор који је способан да коригује грешке из неславних делова своје историјске мисије у прошлости, а спреман да се у будућности суочи са народним тешкоћама и изазовима, уколико то други “кооперативни” српски политичари у РС не буду кадри чинити.

Кључни изазови

Кључни изазови за опстанак “дејтонске” РС, у најмању руку као снажне федералне јединице у БиХ, крију се, дакако, у предстојећем процесу уставних промена који се неће завршити ни ове, ни следећих година. Ако је тачно оно што тврде учесници састанка са Бајденом и Соланом, Додик, Иванић и Чавић, Брисел и Вашингтон неће инсистирати на “насилној централизацији” БиХ, али ће, изгледа, и даље сматрати много непожељнијим

српско истицање права РС на самоопредељење, мада, рецимо, Чавић тврди да су Бајден и Солана обе могућности означили као подједнако “егзибиционистичке” [5] .

Већ дан након Бајденовог одласка, амерички потпредседник и високи европски званичник објавили су заједничку изјаву у којој су поручили да “подржавају БиХ - јединствену државу са два ентитета”. „Подржавамо Дејтонски споразум, као и тежње становника БиХ ка придружењу европским и трансатлантским институцијама. Подржавамо реформе у БиХ које ће бити потребне за остварење европске будућности, као и лидере који имају храбрости да, како би дошли до компромиса, превазиђу етничке поделе, граде поверење, учвршћују стабилност и доносе просперитет БиХ. Забринути смо због изјава и активности у последњих неколико година које представљају претњу територијалном интегритету БиХ, овлашћењима државе и правима ентитета. Такође смо забринути због економске ситуације и примећујемо потребу за већу фискалну контролу, финансијску одговорност и транспарентност”, наведено је у заједничкој изјави Бајдена и Солане [6] .

Без обзира, дакле, што Бајден и Солана уверавају да никако “не дају” ни на ентитете - што је порука упућена бошњачким политичарима - није тешко закључити да је њихов првенствени циљ јачање институција БиХ, што је, дакако, индиректна порука Бањалуци да се од РС очекују конкретни уступци зарад “заједничке европске будућности”. Нема ту готово нимало страха од могућих потеза РС у правцу отцепљења: тај страх је прошао Брисел и Вашингтон одмах чим су Албанци прогласили отцепљење Космета, а Бошњаци су се, у ствари, више трудили да прикажу Додикову “референдумску” реторику као тренутну претњу по стабилност и целовитост БиХ, него што их је она заиста плашила. Напокон, Додик је познат као прилично прагматичан политичар који себи никако не би дозволио да повуче снажан политички потез у правцу издвајања РС, док за то не би обезбедио макар делић међународне подршке плус сопствени опстанак на власти. Све друго за њега би представљало, како је и сам признао, чист авантуризам.

С друге стране, у Сарајеву су, изгледа, пуно спремнији на авантуризам, како би се што више ојачале заједничке институције, не би ли се у наредном полукораку у што већој мери централизовале. Бајденову “подршку” Дејтонском споразуму, Тихић, Силајџић и Лагумџија видели су првенствено као подршку концепту изградње БиХ као “функционалне државе”, наравно, у више етапа. Они нимало нису разочарани што Бајден није помињао могућност именовања специјалног америчког изасланика за Балкан, а нису ни очекивали да ће Бајден “завртати руку” Додику и осталим Србима. Ипак, није тајна да Бајденову посету доживљавају као почетак снажнијег америчког ангажмана у БиХ, који замишљају искључиво као подстицај сопственом концепту пузајуће централизације, односно постепеног преузимања ингеренција ентитета под плаштом “потреба” у сврху “европских интеграција”.

Њихов (не)успех, понајвише ће, ипак, зависити од спремности и способности српских политичара да одбране суштинске елементе политичке и територијалне аутономије РС. Српски политичари су, изгледа, спремни да у процесу евро-атлантских интеграција делимично жртвују противљење већине својих сународника НАТО савезу, прихватајући тај други, "трансатлантски" део, ваљда у уверењу да тако дају своје најјаче гаранције да неће довести у питање територијални интегритет БиХ, а да ће заузврат добити снажне гаранције за дуговечан опстанак широке аутономије РС. Истина, српски политичари се не питају превише о томе слажу ли се са уласком БиХ у НАТО или не, али њихово брзо и ничим условљено прихватање НАТО кишобрана изнад БиХ никако не значи да неће покиснути испод тог кишобрана. Пре ће бити да је само питање хоће ли се мало уквасити или ће их поливати од главе до пете. Што, је ли, никако не може бити свеједно, а из свог досадашњег политичког искуства имали су шта и да науче.

Наиме, Срби у РС су у последњих неколико година "опробали" обе врсте тактике у политичкој борби са Сарајевом, Бриселом и Вашингтоном, али у обе ситуације у њих су упирали прст као у мање или веће кривце: и када су до пре три године показивали такву врсту кооперативности да су Сарајеву олако препустили највећи број полуга власти над војском, полицијом, царином и порезима, и били спремни и на друге уступке - касније су завршавали готово под оптужбама што нису пружили још више уступака; а када су након тога подигли свог глас, бивали су оштро оптуживани да саботирају стварање државе, и то највише од оних који су ретко када показивали разумевања за заштиту српских колективних интереса. Предодређени да буду дежурни "државни кривци", Срби су се тако поново нашли у близини новог раскршћа на којој су наводно Вашингтон и Брисел намерни да направе више реда. А за утеху им може послужити што се у много горој ситуацији у БиХ налазе Хрвати, готово остављени од Загреба да насред тог раскршћа буду политички прегажени из правца Сарајева.

Бошњачки политичари, пак, сматрају да само треба да буду стрпљиви и истрајни у намери да се што више приближе остварењу свог сна о држави чији су Бошњаци темељни народ. Предуслов за то је, дакако, темељна разградња РС, али било би превише очекивати да и они којима су ти темељи поверени на чување учествују у њиховом раскопавању. Ако ништа, а оно барем из страха да не буду кажњени од народа на изборима. Ако се већ не плаше да ће им историја оштро судити, а и њихова деца, што би рек'о чак и Џозеф Бајден.

[1] Ослобођење, 20.мај; видети на http://www.oslobodjenje.ba/index.php?id=608

[2] Срна, 20.мај, извод из Додиковог интервјуа РТРС-у

[3] Срна, 20. мај, Додикова изјава новинарима у Бањалуци

[4] Срна, 19. мај, Иванићева изјава новинарима након састанка са Бајденом

[5] Срна, 19. мај, Чавићева изјава новинарима након састанка са Бајденом

[6] Танјуг, 20.мај, заједничка писана изјава Баједна и Солане